

Nazarmatova Dilshoda Umarali qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti “Maktabgacha ta’lim metodikasi” kafedrasida o’qituvchisi

nazarmatovadilshoda6@gmail.com

MAKTABGA TAYYORLOV YOSHIDAGI BOLALARDA RAQAMLI INTELLEKT (DQ) VA DIVERGENT FIKRLASH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda raqamli intellekt (DQ) va divergent fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishning dolzarbligi o‘rganilgan. Mualliflar DQ va divergent fikrlashning mohiyati, ularning bolaning rivojlanishidagi roli hamda bu ko‘nikmalarni rivojlantirishning amaliy usullari va uslublarini tahlil qilgan. Maqolada DQ va divergent fikrlashni shakllantirishda o‘yinlar, loyihalar va innovatsion ta’lim usullarining ahamiyati ko‘rsatilgan. Shuningdek, ushbu jarayonda ota-onalar va tarbiyachilarning roli hamda raqamli vositalardan oqilona foydalanish masalalari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: raqamli intellekt, DQ, divergent fikrlash, maktabgacha ta’lim, bolalar rivojlanishi, o‘yinlar, innovatsion ta’lim, ota-onalar.

Аннотация: В данной статье рассматривается актуальность развития цифрового интеллекта (ЦИ) и навыков дивергентного мышления у детей дошкольного возраста. Авторы анализируют сущность ЦИ и дивергентного мышления, их роль в развитии ребенка, а также практические методы и приемы развития этих навыков. В статье показано значение игр, проектов и инновационных образовательных методов в формировании ЦИ и дивергентного мышления. Также рассматривается роль родителей и педагогов в этом процессе и рациональное использование цифровых инструментов.

Ключевые слова: цифровой интеллект, ЦИ, дивергентное мышление, дошкольное образование, развитие ребенка, игры, инновационное образование, родители.

Abstract: This article examines the relevance of developing digital intelligence (DI) and divergent thinking skills in preschool children. The authors analyze the essence of DI and divergent thinking, their role in the development of the child, and practical methods and techniques for developing these skills. The article shows the importance of games, projects, and innovative educational methods in the formation of DI and divergent thinking. The role of parents and educators in this process and the rational use of digital tools are also considered.

Keywords: digital intelligence, DI, divergent thinking, preschool education, child development, games, innovative education, parents.

Kirish

Zamonaviy dunyo raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi bilan ajralib turadi, bu esa ta’lim tizimida ham sezilarli o‘zgarishlarga olib keldi. Maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalar hayotining bir qismiga aylangan raqamli vositalar ularning rivojlanishiga ta’sir qiladi. Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarda raqamli intellekt (DQ) va divergent fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishning ahamiyatini ko‘rib chiqadi. Ushbu maqsadga erishishning nazariy va amaliy jihatlari, shuningdek, ushbu jarayonning ta’limiy va rivojlantiruvchi imkoniyatlari tahlil qilinadi.

O‘zbekiston Respublikasining 16.12.2019 yildagi “Maktabgacha ta’lim va tarbiya” to‘g‘risidagi qonunida: bolalarga ta’lim va tarbiya berishga, ularni intellektual, ma’naviy-axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatdan rivojlantirishga, shuningdek bolalarni umumiy o‘rta ta’limga tayyorlashga qaratilgan uzluksiz ta’lim turi sifatida ekanligi ta’kidalgan. Shuningdek maktabga tayyorlov yoshidagi bolalar intellektual salohiyatini rivojlantirishda raqamli savodxonlikni shakllantirish muhim jihatlardan biri sanaladi. Raqamli intellekt (DQ) va uning mohiyati: DQ tushunchasi: Raqamli intellekt – bu shaxsning raqamli muhitda oqilona, mas’uliyatli va xavfsiz harakat qilish qobiliyatidir. DQ komponentlari: Raqamli fuqarolik, raqamli xavfsizlik, raqamli savodxonlik, raqamli iste’dod, raqamli munosabat. Maktabgacha yoshdagi bolalarda DQ ni rivojlantirishning ahamiyatishundaki: Raqamli vositalardan to‘g‘ri foydalanish, xavfsizlik qoidalariga rioya qilish, ma’lumotni tanqidiy baholash, raqamli etikani o‘zlashtirishdan iborat hisoblanadi. Bugungi kunda nima uchun raqamli intellektga ahamiyat berilmoqda? Jadallik bilan rivojlanayotgan raqamli asrda yosh avlodning axborot bilan xavfsizligini ta’minlash, kiberxavfsizlikni rivojlantirish hamda raqamli vositalar orqali xavfsiz muhitda ta’lim olish va daromad olishgacha bo‘lgan bilim va ko‘nikmalarni oshirish hisoblanadi. Bu albatta bugungi rivojlangan kasblar qatorida eng ko‘p talaba qilinadigan kasb hisoblanadi. Ya’ni: IT, SMM, Target va sun’iy intellektdan to‘g‘ri foydalanish kabi qator usullarni ham albatta raqamli savodxonlik orqali amalga oshiriladi. Xo‘sh qanday sun’iy intellekt vositalari bugungi kunda omma e’tiboriga tushmoqda? ChatGPT kabi generativ sun’iy intellekt (AI) vositalarining rivojlanishi va keng tarqalishi (<https://openai.com/>) yoki MidJourney (<https://www.midjourney.com>) ularning jamiyatga integratsiyalashuvining ko‘plab jihatlari[2], shuningdek, inson va AI ijodkorligining tabiati haqida qizg‘in bahs-munozaralarga sabab bo‘ldi. Shunga ko‘ra raqamli intellekt ya’ni DQ kompetensiyalarini shakllantirishda divergent fikrlashning ham ahamiyati katta. Divergent fikrlash va uning mohiyati:

Divergent fikrlash tushunchasi: Muammolarga ko‘plab yechimlar topishga qaratilgan ijodiy fikrlash turi.

Divergent fikrlashning xususiyatlari: Erkinlik, ijodkorlik, o‘ziga xoslik, moslashuvchanlik.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda divergent fikrlashni rivojlantirishning ahamiyati: Ijodiy salohiyatni ochish, muammolarga yangicha yondashuv, innovatsion g‘oyalar yaratish.

DQ va divergent fikrlashni shakllantirish usullari:

O‘yinlar: Didaktik o‘yinlar, syujetli-rolli o‘yinlar, interaktiv o‘yinlar.

Misollar: “Rangini top” (DQ), “Qurilish” (divergent fikrlash), “Raqamlarni top” (DQ).

Loyihalar: Ijodiy loyihalar, tadqiqot loyihalari.

Misollar: “Mening sevimli qahramonim” (divergent fikrlash), “Raqamli ertaklar” (DQ va divergent fikrlash).

Innovatsion ta’lim usullari:

STEAM ta’limi: Fan, texnologiya, muhandislik, san’at va matematika integratsiyasi.

Gamifikatsiya: O‘yin elementlaridan ta’lim jarayonida foydalanish.

Raqamli vositalardan foydalanish: Interaktiv doskalar, planshetlar, kompyuterlar.

DQ va divergent fikrlashni shakllantirishda ota-onalar va tarbiyachilarning roli:

Ota-onalarning roli: Farzandlarini raqamli muhitda to‘g‘ri yo‘naltirish, xavfsizlikni ta‘minlash, ijodiy faoliyatini qo‘llab-quvvatlash.

Tarbiyachilarning roli: Ta‘lim muhitini yaratish, o‘yinlar va mashqlar orqali ko‘nikmalarni rivojlantirish, ota-onalar bilan hamkorlik qilish.

Raqamli vositalardan oqilona foydalanish: Vaqtni nazorat qilish: Raqamli vositalardan foydalanish vaqtini cheklash. Kontentni nazorat qilish: Bolalar uchun mos kontentni tanlash. Xavfsizlik: Internetda xavfsizlik qoidalariga rioya qilish va boshqalar.

Xulosa

Maktabgacha yoshdagi bolalarda raqamli intellekt (DQ) va divergent fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish har qachongidan ham muhim ekanligi ta‘kidlanadi. Ushbu ko‘nikmalar bolalarning aqliy, ijodiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi va ularni zamonaviy dunyoga moslashuviga yordam beradi. Ta‘lim muassasalari va ota-onalar bolalarning bu ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan faoliyatlarni qo‘llab-quvvatlashlari lozim. O‘yinlar, loyihalar va innovatsion ta‘lim usullaridan foydalanish, raqamli vositalardan oqilona foydalanish, hamkorlikda harakat qilish ushbu jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta‘minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining 16.12.2019 yil O‘RQ 595-son “Maktabgacha ta‘lim va tarbiya” to‘g‘risidagi qonuni//<https://lex.uz/docs/4646908>
2. Yu.Mahmutazimova “Maktabgacha ta‘limda STEAM texnologiyalari”.O‘quv qo‘llanma//2022 yil
3. Nadikattu, R. R. The emerging role of artificial intelligence in modern society. *Int. J. Create. Res. Thoughts* 4(4), 906–911 (2016)
4. Урунтаева Г.А. Дошкольная психология. – М.: Академия, 2014.
5. DQ Institute. (2023). Digital Intelligence. Retrieved from [URL]
6. Robinson, K. (2011). *Out of Our Minds: Learning to Be Creative*. John Wiley & Sons.